

i2010 - Ψηφιακές Βιβλιοθήκες - Η προσέγγιση της ΕΕ

Παρουσίαση της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ψηφιοποίηση του πολιτιστικού υλικού και τη ψηφιακή διατήρηση του με ιδιαίτερη έμφαση στα οφέλη για τα ΑΜΕΑ στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΕΕ στον τομέα αυτό.

Κυρίες και Κύριοι,

Κατ' αρχήν επιτρέψτε μου να σας ευχαριστήσω για την πρόσκληση να παρευρεθώ στη σημερινή εκδήλωση. Είναι ιδιαίτερη χαρά και τιμή να βρίσκομαι σήμερα εδώ για να μιλήσουμε για ένα θέμα απόλυτα σύγχρονο – τις νέες τεχνολογίες και τις βιβλιοθήκες.

Η σημασία των τεχνολογιών και των πληροφοριών στη σύγχρονη κοινωνία είναι γνωστή σε όλους μας. Αντιπροσωπεύουν το ένα τέταρτο της αύξησης του ΑΕΠ και το 40% της αύξησης της παραγωγικότητας. Η εξέλιξη που παρουσιάζουν τα τελευταία χρόνια έχει σαν αποτέλεσμα την μαζική τους χρήση σε διάφορους τομείς καθημερινής μας ζωής, αλλά και την θεμελιώδη μεταβολή του τρόπου εργασίας μας.

Από τεχνική άποψη τα δίκτυα, και οι υπηρεσίες περνούν σε φάση ψηφιακής σύγκλισης, καλούμενα να ανταποκριθούν σε ένα περιβάλλον ολοένα και πιο ανταγωνιστικό.

Οι βιβλιοθήκες της Ευρώπης αποτελούν σημαντικό τομέα δραστηριότητας και απασχόλησης.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2001, απασχόλησαν 336.673 άτομα και εξυπηρέτησαν 138 εκατ. καταγεγραμμένους χρήστες, γεγονός διόλου περίεργο δεδομένου ότι η κοινωνία μας από το 1945 και μετά δημιούργησε 100πλάσια πληροφορία σε σχέση με αυτή από την αρχή του ανθρώπινου πολιτισμού έως το 1945.

Ο ρόλος των βιβλιοθηκών στη συλλογή, κατάταξη και διαφύλαξη πολιτιστικού και επιστημονικού υλικού είναι πρωταρχικός. Το υλικό αυτό, (βιβλία, φωτογραφίες, ταινίες, χάρτες κλπ) συνθέτει τον πλούτο της πολιτιστικής και επιστημονικής κληρονομιάς των λαών της Ευρώπης. Στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι να καταστεί δυνατή η διάδοση και διατήρησή του. Η δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης, μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρει το Διαδίκτυο, αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για τον σκοπό αυτό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αρχική της Ανακοίνωση για τη δημιουργία μιας «Κοινωνίας της Πληροφορίας με στόχο το 2010», είχε συμπεριλάβει την ανάγκη δημιουργίας μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης, και την συμβολή που θα είχε μία τέτοια ενέργεια στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των Ευρωπαίων πολιτών.

Το Σεπτέμβριο του 2005, ανταποκρινόμενη θετικά στην πρωτοβουλία έξι αρχηγών κρατών μελών για την δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης, παρουσίασε σε ξεχωριστή Ανακοίνωσή της προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μια συνολική στρατηγική, προσεγγίζοντας τις κυριότερες πτυχές του όλου θέματος, και συγκεκριμένα:

Την Επιγραμμική προσβασιμότητα (on line –πρόσβαση),

απαραίτητη προϋπόθεση που δίνει την δυνατότητα πρόσβασης μέσω δικτύων σ' ένα πολυγλωσσικό υλικό για τις ανάγκες μιας εργασίας, μελέτης, η ακόμη και για ψυχαγωγία

Την Ψηφιακοποίηση,

τη μεταφορά, δηλ. βιβλίων ή άλλου αρχειακού υλικού σε ψηφιακή μορφή, που δίνει την δυνατότητα δημιουργίας αντιγράφων.

Σε ό,τι αφορά στον οπτικοακουστικό τομέα, θα συμβάλλει στην καλύτερη διατήρηση υλικού το οποίο αλλοιώνεται με την πάροδο του χρόνου.

Τη Διατήρηση και αποθήκευση

με απώτερο σκοπό, πολύτιμο ψηφιακό υλικό να παραμείνει διαθέσιμο για τις επόμενες γενιές.

Τι είναι οι Ψηφιακές Βιβλιοθήκες

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες αποτελούνται από συλλογές ψηφιακού περιεχομένου. Οι συλλογές αυτές οι οποίες θα διατίθενται στο κοινό, περιέχουν υλικό το οποίο είτε υπήρχε στην φυσική του μορφή, και έχει υποστεί ψηφιακοποίηση όπως π.χ. αντίγραφα βιβλίων, ή δημιουργήθηκε εξ' αρχής σε ψηφιακή μορφή π.χ. επιστημονικές δημοσιεύσεις ή άλλα δεδομένα με μεγάλο όγκο πληροφοριών.

Είναι φανερό ότι οι παραπάνω ενέργειες θα συμβάλλουν στην αύξηση της χρήσης του διαδικτύου, - αφού πολύτιμο υλικό θα διατίθεται σε ψηφιακή μορφή - και στη διάδοση της γνώσης. Θα αποτελέσουν επίσης κίνητρο για περαιτέρω έρευνα, και επενδύσεις από τις εταιρείες οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα των νέων τεχνολογιών. Καθώς αποτελούν πλούσια πηγή πρωτογενούς υλικού, μπορούν να χρησιμοποιηθούν υπό μορφή παροχής υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας, όπως ο τουρισμός ή η εκπαίδευση.

Ωστόσο, οι προκλήσεις οι οποίες παρουσιάζονται είναι εξ' ίσου σημαντικές:

Η ενέργειες για την ψηφιακοποίηση υλικού, συνεπάγονται μεγάλο κόστος. Πρόκειται για τομέα έντασης εργασίας με σημαντική αρχική επένδυση που δύσκολα αποσβέννεται από ένα δημόσιο φορέα.

Το 2001, ο συνολικός αριθμός βιβλίων και τόμων στις Ευρωπαϊκές βιβλιοθήκες, (ΕΕ των 25), ξεπέρασε 2.533.893.879. Πρακτικά, είναι αδύνατη η ψηφιακοποίηση όλου αυτού του υλικού. Απαιτείται επιλογή, και χρονοδιάγραμμα εργασιών.

Προϋποθέτει επίσης τη συνεργασία και το συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων ώστε να αποφευχθεί η ψηφιακοποίηση π.χ των ιδίων έργων από διαφορετικές υπηρεσίες.

Ενδεχομένως να χρειασθεί ειδικός εξοπλισμός ο οποίος επίσης θα αυξήσει το κόστος.

Θα πρέπει να υιοθετηθούν νέοι τρόποι εργασίας, και θα χρειασθούν ειδικότερες γνώσεις και δεξιότητες από το εμπλεκόμενο προσωπικό .

Η δημιουργία αντιγράφων - το αποτέλεσμα δηλαδή της ψηφιακοποίησης του αρχαιακού υλικού- , θα καταστήσει αναγκαία τη ρύθμιση κανόνων σε θέματα που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και γενικότερα τα δικαιώματα των δημιουργών.

Βεβαίως στην οδηγία της Ε.Ε., 2001/29 για την εναρμόνιση των δικαιωμάτων του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας, προβλέπεται εξαίρεση για εργασίες αναπαραγωγής από δημόσιες βιβλιοθήκες και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ωστόσο, η εξαίρεση δεν είναι υποχρεωτική με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαφορετικές ρυθμίσεις στα κράτη μέλη. Επίσης θα πρέπει να ρυθμισθεί νομοθετικά το ζήτημα της on line πρόσβασης σε έργα δημιουργών τα οποία δεν είναι σε « ελεύθερη χρήση» δηλαδή δεν έχουν λήξει τα δικαιώματα δημιουργού (έτος θανάτου του συγγραφέα κλπ). Ένα ακόμη αντικίνητρο για την ψηφιακοποίηση είναι η νομικά περιορισμένη χρήση των ψηφιακών αντιγράφων.

Θέτοντας τα ζητήματα αυτά σε διαβούλευση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συγκέντρωσε τις απόψεις των σχετικών φορέων. Η όλη πρωτοβουλία για την δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης συνάντησε μεγάλο ενδιαφέρον. Οι απαντήσεις, 225 στο σύνολό τους προήλθαν από: 46% από πολιτιστικά ιδρύματα, 19% από εκδότες, 14% από πανεπιστήμια και ακαδημαϊκά ιδρύματα, 8% από εταιρείες νέων τεχνολογιών, 6% από πολίτες, και 3% από υπουργεία. Χαρακτηρίζονται από πλούτο ιδεών και σύγκλιση απόψεων εκτός από το θέμα των πνευματικών δικαιωμάτων που αποτελεί μήλο της έριδος μεταξύ των πολιτιστικών ιδρυμάτων και των εκδοτών.

Με σκοπό την χάραξη μελλοντικής στρατηγικής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή,

τον Αύγουστο του 2006, απηύθυνε Σύσταση προς τα κράτη μέλη εστιάζοντας στα ακόλουθα:

1. Τη συλλογή πληροφοριών για όποιες εργασίες πραγματοποιούνται ήδη, στον τομέα της ψηφιακοποίησης βιβλίων ή άλλου αρχειακού υλικού. Η έρευνα θα αποσκοπεί στη συνεργασία των υπηρεσιών με σκοπό την αποφυγή ψηφιακοποίησης ίδιων έργων από διαφορετικούς οργανισμούς.
2. Τον καθορισμό των μελλοντικών στόχων από μουσεία, βιβλιοθήκες κλπ., και τους πόρους οι οποίοι θα διατεθούν από τις αρμόδιες εθνικές αρχές.
3. Τη συνεργασία των πολιτιστικών ιδρυμάτων και του ιδιωτικού τομέα με σκοπό την χρηματοδότηση για την ψηφιακοποίηση του πολιτιστικού υλικού.
4. Τη συγκρότηση κατάλληλων υποδομών (εγκαταστάσεις ψηφιακοποίησης) ως ειδικά κέντρα για το σκοπό αυτό.
5. Την προώθηση μιας Ευρωπαϊκής ψηφιακής βιβλιοθήκης με στόχο την κοινή πρόσβαση σε πολυγλωσσικό υλικό. Θα πρέπει να ενθαρρυνθούν τα πολιτιστικά ιδρύματα και οι εκδότες να διαθέτουν το υλικό τους – μέσω της ψηφιακής βιβλιοθήκης- εφαρμόζοντας συγχρόνως ενιαία πρότυπα ψηφιακοποίησης.
6. Την παροχή δυνατοτήτων για on-line πρόσβαση, σε έργα «ορφανά» (έργα των οποίων δεν έχουν διευκρινισθεί απόλυτα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας) ή άλλα τα οποία έχουν αποσυρθεί από την κυκλοφορία, ή ακόμη και εξαντληθεί, με τη χρήση κατάλληλων καταλόγων κλπ.
7. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στη ψηφιακή διαφύλαξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την θέσπιση εθνικών πολιτικών, και την τήρηση της νομοθεσίας σε ό,τι αφορά στα δικαιώματα του δημιουργού. Οι πολιτικές αυτές, θα πρέπει να περιλαμβάνουν σχέδια δράσης, χρονοδιάγραμμα εργασιών, τους εμπλεκόμενους φορείς και τις αρμοδιότητές τους, και τέλος τους διαθέσιμους πόρους.
8. Την ανταλλαγή πληροφοριών
9. Τη νομοθετική πρόβλεψη ώστε να επιτραπεί σε δημόσια ιδρύματα η αντιγραφή και η μετακίνηση του ψηφιακού υλικού για λόγους διαφύλαξης.
10. Τη θέσπιση μέτρων για την κατάθεση του όποιου υλικού έχει αρχικά δημιουργηθεί σε ψηφιακή μορφή λαμβάνοντας υπ' όψιν τις εξελίξεις σε άλλα κράτη.
11. Τη νομοθετική ρύθμιση για τα θέματα διαφύλαξης, από εντεταλμένα ιδρύματα τα οποία θα χρησιμοποιούν κατάλληλες τεχνικές για την συλλογή του υλικού, τηρώντας τις διεθνείς συμφωνίες για τα θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Τέλος, σε διάστημα ενάμιση έτους από την δημοσίευση της Σύστασης αυτής, και κατόπιν ανά διετία, τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενημερώνουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για τις δράσεις που έχουν αναληφθεί.

Πόσο θα στοιχίσει αυτή η προσπάθεια

Για τη βασική ψηφιακοποίηση υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 200-250 εκατομ. Ευρώ για μία περίοδο 4 ετών (έως το 2010) σε όλα τα ΚΜ. Η Επιτροπή θα συμβάλλει σε τομείς που υπάρχει ιδιαίτερη Ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία, αλλά δε θα χρηματοδοτήσει τη βασική ψηφιακοποίηση. Έχουν δεσμευθεί 60 εκατ. ευρώ προκειμένου η πολιτιστική και επιστημονική κληρονομιά της Ευρώπης να καταστεί προσβάσιμη στους χρήστες. Τα δε ερευνητικά προγράμματα θα διαθέσουν κονδύλια για συγχρηματοδότηση « κέντρων αριστείας» για την ψηφιακοποίηση.

Ελπίζουμε ειλικρινά ότι η προσπάθεια αυτή θα τελεσφορήσει παρά τις δυσκολίες (οικονομικές, τεχνικές ή νομικές) ώστε να μην αντιμετωπίζουμε φαινόμενα όπως αυτό που παρουσιάστηκε με την ευκαιρία της 900ης επετείου του Domesday Book στις ΗΠΑ και την πολυμεσική έκδοση (multimedia) που ετοιμάστηκε. Το 2002 ο δίσκος δε μπορούσε πια να διαβαστεί γιατί ήταν σε format (μορφότυπο) πεπαλαιωμένο. Το ενδιαφέρον ήταν ότι το αρχικό έργο, ηλικίας πλέον των 900 ετών παρέμενε και παραμένει αναγνώσιμο.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Μαρία Κανελλοπούλου